

وَ السَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَ الْأَنْصَارِ وَ
 الَّذِينَ اتَّبَعُوهُمْ بِإِحْسَانٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَ رَضُوا
 عَنْهُ وَ أَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ
 خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (100) وَ
 مِمَّنْ حَوْلَكُم مِّنَ الْأَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَ مِّنْ أَهْلِ
 الْمَدِينَةِ مَرَدُّوا عَلَى النَّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ
 نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ مَّرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ إِلَىٰ عَذَابٍ
 عَظِيمٍ (101) وَ آخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا
 عَمَلًا صَالِحًا وَ آخَرَ سَيِّئًا عَسَى اللَّهُ أَن يَتُوبَ
 عَلَيْهِمْ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ (102) خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ
 صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَ تُزَكِّيهِمْ بِهَا وَ صَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ
 صَلَاتَكَ سَكَنٌ لَهُمْ وَ اللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ (103) أَلَمْ

يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَ يَأْخُذُ
الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ (104) وَ قُلِ
اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللَّهُ عَمَلَكُمْ وَ رَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنُونَ وَ
سَتُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَ الشَّهَادَةِ فَيَنْبِئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ (105) وَ آخَرُونَ مُرْجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ إِمَّا
يُعَذِّبُهُمْ وَ إِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَ اللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
(106) وَ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِداً ضِرَاراً وَ كُفْراً وَ
تَفْرِيقاً بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِرْصَاداً لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَ
رَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ وَ لِيُخْلِفَنَّ إِنْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى وَ
اللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ (107) لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَداً
لَمَسْجِدٍ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَى مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ
تَقُومَ فِيهِ فِيهِ رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا وَ اللَّهُ يُحِبُّ

الْمُطَهَّرِينَ (108) أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى تَقْوَى

مِنَ اللَّهِ وَ رِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلَى

شَفَا جُرْفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا

يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ (109) لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمْ

الَّذِي بَنَوْا رِيَّةً فِي قُلُوبِهِمْ إِلَّا أَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللَّهُ

عَلِيمٌ حَكِيمٌ (110)

The vanguard (of Islam)- the first of those who forsook (their homes) and of those who gave them aid, and (also) those who follow them in (all) good deeds,- well-pleased is Allah with them, as are they with Him: for them hath He prepared gardens under which rivers flow, to dwell therein for ever: that is the supreme triumph. Certain of the desert Arabs round about you are hypocrites, as well as among the Medina folk: they are obstinate in hypocrisy: thou knowest them not: We know them: twice shall We punish them: and in addition shall they be sent to a grievous chastisement. Others (there are who) have acknowledged their wrong-doings: they have mixed an act that was good with another that was evil. Perhaps Allah will turn unto them (in Mercy): for Allah is oft-forgiving, most merciful. Of their goods, take alms, that so thou mightest purify and sanctify them; and pray on their behalf. Verily thy prayers are a source of

~~~~~

security for them: And Allah is One Who heareth and knoweth. Know they not that Allah doth accept repentance from His votaries and receives their gifts of charity, and that Allah is verily He, the oft-returning, most merciful? And say: "Work (righteousness): Soon will Allah observe your work, and His messenger, and the believers: Soon will ye be brought back to the knower of what is hidden and what is open: then will He show you the truth of all that ye did." There are (yet) others, held in suspense for the command of Allah, whether He will punish them, or turn in mercy to them: and Allah is all-knowing, wise. And there are those who put up a mosque by way of mischief and infidelity - to disunite the Believers - and in preparation for one who warred against Allah and His messenger aforetime. They will indeed swear that their intention is nothing but good; but Allah doth declare that they are certainly liars. Never stand thou forth therein. There is a mosque whose foundation was laid from the first day on piety; it is more worthy of the standing forth (for prayer) therein. In it are men who love to be purified; and Allah loveth those who make themselves pure. Which then is best?- he that layeth his foundation on piety to Allah and His good pleasure?- or he that layeth his foundation on an undermined sand-cliff ready to crumble to pieces? And it doth crumble to pieces with him, into the fire of hell. And Allah guideth not people that do wrong. The foundation of those who so build is never free from suspicion and shakiness in their hearts, until their hearts are cut to pieces. And Allah is all-knowing, wise.

وہ مہاجر و انصار جنہوں نے سب سے پہلے دعوت ایمان پر لبیک کہنے میں

سبقت کی، نیز وہ جو بعد میں راستبازی کے ساتھ پیچھے آئے، اللہ ان سے

راضی ہو اور وہ اللہ سے راضی ہوئے، اللہ نے ان کے لیے ایسے باغ مہیا کر رکھے ہیں جن کے نیچے نہریں بہتی ہوں گی اور وہ ان میں ہمیشہ رہیں گے، یہی عظیم الشان کامیابی ہے۔ تمہارے گرد و پیش جو بدوی رہتے ہیں ان میں بہت سے منافق ہیں اور اسی طرح خود مدینہ کے باشندوں میں بھی منافق موجود ہیں جو نفاق میں طاق ہو گئے ہیں۔ تم انہیں نہیں جانتے، ہم ان کو جانتے ہیں۔ قریب ہے وہ وقت جب ہم ان کو دوہری سزا دیں گے، پھر وہ زیادہ بڑی سزا کے لیے واپس لائے جائیں گے۔ کچھ اور لوگ ہیں جنہوں نے اپنے قصوروں کا اعتراف کر لیا ہے۔ ان کا عمل مخلوط ہے، کچھ نیک ہے اور کچھ بد، بعید نہیں کہ اللہ ان پر پھر مہربان ہو جائے کیونکہ وہ درگزر کرنے والا اور رحم فرمانے والا ہے۔ اے نبیؐ، تم ان کے اموال میں سے صدقہ لے کر انہیں پاک کرو اور (نیکی کی راہ میں) انہیں بڑھاؤ، اور ان کے حق میں دعائے رحمت کرو، کیونکہ تمہاری دعا ان کے لیے وجہ تسکین ہوگی، اللہ سب کچھ سنتا اور جانتا ہے۔ کیا ان لوگوں کو معلوم نہیں ہے کہ وہ اللہ ہی ہے جو اپنے بندوں کی توبہ

قبول کرتا ہے اور ان کی خیرات کو قبولیت عطا فرماتا ہے، اور یہ کہ اللہ بہت معاف کرنے والا اور رحیم ہے؟ اور اے نبیؐ، ان لوگوں سے کہہ دو کہ تم عمل کرو، اللہ اور اس کا رسول اور مومنین سب دیکھیں گے کہ تمہارا طرز عمل اب کیا رہتا ہے، پھر تم اُس کی طرف پلٹائے جاؤ گے جو کھلے اور چھپے سب کو جانتا ہے، اور وہ تمہیں بتا دے گا کہ تم کیا کرتے رہے ہو۔ کچھ دوسرے لوگ ہیں جن کا معاملہ ابھی خدا کے حکم پر ٹھہرا ہوا ہے، چاہے انہیں سزا دے اور چاہے اُن پر از سر نو مہربان ہو جائے۔ اللہ سب کچھ جانتا ہے اور حکیم و دانائے۔ کچھ اور لوگ ہیں جنہوں نے ایک مسجد بنائی اس غرض کے لیے کہ (دعوت حق کو) نقصان پہنچائیں، اور (خدا کی بندگی کرنے کے بجائے) کفر کریں، اور اہل ایمان میں پھوٹ ڈالیں، اور (اس بظاہر عبادت گاہ کو) اُس شخص کے لیے کمین گاہ بنائیں جو اس سے پہلے خدا اور رسولؐ کے خلاف برسرِ پیکار ہو چکا ہے۔ وہ ضرور قسمیں کھا کھا کر کہیں گے کہ ہمارا ارادہ تو بھلائی کے سوا کسی دوسری چیز کا نہ تھا۔ مگر اللہ گواہ ہے کہ وہ قطعی جھوٹے ہیں۔ تم ہر گز

اس عمارت میں کھڑے نہ ہونا۔ جو مسجد اول روز سے تقویٰ پر قائم کی گئی تھی وہی اس کے لیے زیادہ موزوں ہے کہ تم اس میں (عبادت کے لیے) کھڑے ہو، اس میں ایسے لوگ ہیں جو پاک رہنا پسند کرتے ہیں اور اللہ کو پاکیزگی اختیار کرنے والے ہی پسند ہیں۔ پھر تمہارا کیا خیال ہے کہ بہتر انسان وہ ہے جس نے اپنی عمارت کی بنیاد خدا کے خوف اور اس کی رضا کی طلب پر رکھی ہو یا وہ جس نے اپنی عمارت ایک وادی کی کھوکھلی بے ثبات نگر پر اٹھائی اور وہ اسے لے کر سیدھی جہنم کی آگ میں جا گری؟ ایسے ظالم لوگوں کو اللہ کبھی سیدھی راہ نہیں دکھاتا۔ یہ عمارت جو انہوں نے بنائی ہے، ہمیشہ ان کے دلوں میں بے یقینی کی جڑ بنی رہے گی (جس کے نکلنے کی اب کوئی صورت نہیں)۔ بجز اس کے کہ ان کے دل ہی پارہ پارہ ہو جائیں۔ اللہ نہایت باخبر اور حکیم و دانہ ہے۔

वे मुहाजिर व अनसार जिन्होंने सबसे पहले दावते-ईमान पर लब्बैक कहने में सबक़त की, नीज़ वे जो बाद में रास्तबाज़ी के साथ उनके पीछे आए, अल्लाह उनसे राज़ी हुआ और वे अल्लाह से राज़ी हुए । अल्लाह ने उनके लिए ऐसे बाग़ मुहैया कर रखे हैं जिनके नीचे नहरें बहती होंगी और वे उनमें हमेशा रहेंगे, यही अज़ीमुश्शान कामयाबी है । तुम्हारे गिर्दो-पेश जो बदवी रहते हैं उनमें बहुत-से मुनाफ़िक हैं और

इसी तरह खुद मदीना के बाशिन्दों में भी मुनाफ़िक मौजूद हैं जो निफ़ाक़ में ताक़ हो गए हैं । तुम उन्हें नहीं जानते, हम उनको जानते हैं । करीब है वह वक़्त जब हम उनको दोहरी सज़ा देंगे, फिर वे ज़्यादा बड़ी सज़ा के लिए वापस लाए जाएँगे । कुछ और लोग हैं जिन्होंने अपने कुसूरों का ऐतिराफ़ कर लिया है । उनका अमल मख़लूत है, कुछ नेक हैं और कुछ बद । बईद नहीं कि अल्लाह उनपर फिर मेहरबान हो जाए क्योंकि वह दरगुज़र करनेवाला और रहम फरमानेवाला है । ऐ नबी, तुम उनके अमवाल में से सदका लेकर उन्हें पाक करो और (नेकी की राह में) उन्हें बढाओ और उनके हक़ में दुआ-ए-रहमत करो, क्योंकि तुम्हारी दुआ उनके लिए वजहे-तसकीन होगी, अल्लाह सब कुछ सुनता और जानता है । क्या इन लोगों को मालूम नहीं है कि वह अल्लाह ही है जो अपने बन्दों की तौबा क़बूल करता है और उनकी ख़ैरात को क़बूलियत अता फ़रमाता है, और यह कि अल्लाह बहुत माफ़ करनेवाला और रहीम है । और ऐ नबी, इन लोगों से कह दो कि तुम अमल करो, अल्लाह और उसका रसूल और मोमिनीन सब देखेंगे कि तुम्हारा तर्ज़-अमल अब क्या रहता है, फिर तुम उसकी तरफ़ पलटाए जाओगे जो खुले और छिपे सबको जानता है, और वह तुम्हें बता देगा कि तुम क्या करते रहे हो । कुछ दूसरे लोग हैं जिनका मामला अभी खुदा के हुक्म पर ठहरा हुआ है, चाहे उन्हें सज़ा दे और चाहे उनपर अज़-सरे-नौ मेहरबान हो जाए । अल्लाह सब कुछ जानता है और हकीम व दाना है । कुछ और लोग हैं जिन्होंने एक मस्जिद बनाई इस गरज़ के लिए कि (दावते-हक़ को) नुक़सान पहुँचाएँ, और (खुदा की बन्दगी करने के बजाए) कुफ़्र करें, और अहले-ईमान में फूट डालें, और (इस बज़ाहिर

~~~~~

इबादतगाह को) उस शख्स के लिए कमीनगाह बनाएँ जो इससे पहले खुदा और उसके रसूल के खिलाफ बरसरे-पैकार हो चुका है | वे ज़रूर कसमों खा-खाकर कहेंगे कि हमारा इरादा तो भलाई के सिवा किसी दूसरी चीज़ का न था | मगर अल्लाह गवाह है कि वे कतई झूठे हैं | तुम हरगिज़ उस इमारत में खड़े न होना | जो मस्जिद अक्वल रोज़ से तक़्वा पर कायम की गई थी वही इसके लिए ज़्यादा मौजू है कि तुम उसमें (इबादत के लिए) खड़े हो, उसमें ऐसे लोग हैं जो पाक रहना पसन्द करते हैं और अल्लाह को पाकीज़गी इख्तियार करनेवाले ही पसन्द हैं | फिर तुम्हारा क्या खयाल है कि बेहतर इन्सान वह है जिसने अपनी इमारत की बुनियाद खुदा के खौफ़ और उसकी रिज़ा की तलब पर रखी हो या वह जिसने अपनी इमारत एक वादी की खोखली बेसबात कगर पर उठाई और वह उसे लेकर सीधी जहन्नम की आग में जा गिरी? ऐसे ज़ालिम लोगों को अल्लाह कभी सीधी राह नहीं दिखाता | यह इमारत जो उन्होंने बनाई है, हमेशा उनके दिलों में बेयक़ीनी की जड़ बनी रहेगी (जिसके निकलने की अब कोई सूरत नहीं) बजुज़ इसके कि उनके दिल ही पारा-पारा हो हो जाएँ | अल्लाह निहायत बाख़बर और हकीम व दाना है |